

(מז יח): שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשֹׁפְטֵי
 אֶת הָעָם מִשֹּׁפֵט צֶדֶק;

ע"ר' בחיי: ושפטו את העם משפט צדק משפט של צדק¹ שיהיה המשפט דין² נהתך וכן כתוב (ויקרא יט טו) בצדק תשפוט עמיתך וכמו שאמרו (סנהדרין ו ע"ב) יקוב הדין את ההר (כתובות פד א) ואמר ר' עקיבא אין מרחמים בדין ולכך אמר משפט צדק שהרי לשון משפט הוא המוצע וענין בינוני וזהו שכתוב (תהלים קיב ה) יכלכל דבריו במשפט (ירמיה ל יא) ויסרתיך למשפט וזה במדותיו של בשר ודם אבל צדק האמור במדותיו של הקדוש ברוך הוא כולל דין ורחמים ולכך אמר הכתוב (תהלים צט ד) משפט וצדקה ביעקב אתה עשית כי משפט הוא קו אמצעי והוא מדתו של יעקב ומוזה אמר הכתוב (ירמיה י כד) יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני הזכיר אך למעט חלק הדין שבו ועל כן אמר יסרני ה' אך במשפט כלומר בחלק החסד אל באפך שהוא חלק הדין פן תמעיטני והבן היטב כי צדק הוא מדת דינו של עולם³ דכתיב (תהלים ט ט) והוא ישפוט תבל בצדק מקבל ממדת הדין של מעלה הנקראת אלהים⁴ וזהו שכתוב (תהלים נח יב) אך יש אלהים שופטים בארץ⁵ וזהו סוד הכתוב הזה שופטים כנגד אלהים שהוא מדת הדין של מעלה ושופטים הנצח וההוד⁷ שעל ידם יוצאות הפעולות בעולם בדבר והפכו לטוב או לרע והכל נגמר ע"י צדק שהוא סוף הבנין⁸ וזהו ושפטו את העם משפט צדק ודרשו רז"ל (תנחומא ו) משפט צדק מלמד שעושין

¹ ע"י זהר (ח"ג נג ע"א): משפט ודאי דא קודשא בריך הוא צדק דא כנסת ישראל. וע"י שם מ ע"ב): פתח ההוא רביא ואמר (משלי כט ד) מלך במשפט יעמיד ארץ וגו' מאן מלך דא קודשא בריך הוא במשפט דא יעקב דאיהו כללא דאבהן.

תרגום: מלך במשפט יעמיד ארץ וגו', מי המלך, זה הקדוש ברוך הוא. במשפט, זה יעקב, שהוא הכלל של האבות.

² ע"י תיקו"ז יט ע"א): צדק מלכותא קדישא.

³ ע"י לקמן טז כ בשם ספר הבהיר. וע"י רבינו בראשית א ב.

⁴ ע"י זהר (ח"א רא ע"א): תא חזי אית דינא קשיא ואית דינא רפיא דינא קשיא תקיף דינא רפיא חלש וכד ינקא האי דינא רפיא מדינא קשיא כדין אתתקף ואיהו תקיף בשעתא דאתעביד דינא על ישראל אתעביד בהאי דינא רפיא ולא אתתקף בההוא דינא קשיא וכד דינא אתעביד עליהו דעמין עעכו"ם אתתקף האי דינא רפיא בדינא קשיא דלעילא בגין לאתתקפא הה"ד (שמות יב כג) ועבר יהו"ה לנגוף את מצרים ועבר דאתמלי עברה וזעמא ואתתקף בדינא קשיא אוף הכא ועבר ותא חזי בשעתא דמתכנשי עשרה בבי כנישתא וחד מנייהו אשתמיט כדין קב"ה ארגיז עליה.

תרגום: בא וראה, יש דין קשה ויש דין רפה. הדין הקשה חזק, הדין הרפה חלש, וכאשר יונק הדין הרפה הזה מהדין הקשה, אז מתגבר, והוא חזק. בשעה שנעשה דין על ישראל, נעשה בדין הרפה הזה, ואינו מתגבר באותו הדין הקשה. וכשהדין נעשה על העמים עובדי עבודת כוכבים ומזלות, מתגבר הדין הרפה הזה בדין הקשה שלמעלה כדי להתגבר. זהו שכתוב "ועבר ה' לנגוף את מצרים". "ועבר", שהתמלא עברה וזעם והתגבר בדין הקשה. אף כאן ועבר. ובא וראה, בשעה שנכנסים עשרה בבית הכנסת ואחד מהם נשמט, אז הקדוש ברוך הוא רוגז עליו.

⁵ ע"י תיקו"ז קמב ע"ב): חסד א"ל גבורה אלה"ם עמודא דאמצעיתא יהו"ה.

⁶ ע"י זהר (ח"ב רנז ע"א): והכא אתרשים שמא קדישא דאקרי אלה"ם בגין דאית אלהים חיים דאיהו לעילא לעילא סתים מכלא ואית אלהים דאיהו בי דינא דלעילא ואלהים דאיהו בי דינא דלתתא הדא הוא דכתיב (תהלים נח יב) אך יש אלהים שופטים בארץ אלהים עלאה רזא דאלהים חיים כליל לאלין דלתתא וכלא איהו חד.

תרגום: וכאן נרשם השם הקדוש שנקרא אלהים משום שיש אלהים חיים שהוא למעלה למעלה נסתר מהכל ויש אלהים שהוא בית דין שלמעלה ואלהים שהוא בית דין שלמטה זהו שכתוב אך יש אלהים שפטים בארץ אלהים עליון סוד של אלהים חיים כולל את אלה שלמטה והכל הוא אחד.

⁷ ע"י זהר ח"ב, קיז ע"ב): קודשא בריך הוא שופט עמודא דאמצעיתא מסטרא דבינה דאיהו יהו"ה דיין מסטרא דמלכות שוטר הוא שליט (ומסטרא דיוסף הצדיק מתמן) (בראשית מב ו) ויוסף הוא השליט וכל ספירן אינון שופטים מסטרא דאמא עלאה דתפארת שופט ואינון שוטרים מסטרא דמלכות דצדיק מתמן שוטר ומושל

תרגום: הקדוש ברוך הוא שופט העמוד האמצעי מצד של הבינה שהוא ידו"ד דין מצד המלכות שוטר הוא שליט (מצד של יוסף הצדיק משם) (בראשית מב) ויוסף הוא השליט וכל הספירות היו שופטים מצד של האם העליונה (בינה) שתפארת שופט והם שוטרים מצד המלכות שצדיק משם שוטר ומושל.

⁸ ע"י ספר הפליאה (עמוד תקפט): כמו שהת"ת הוא בין הזרועות וכנגד היסוד הוא המעור באדם

צדקה עם שניהם עם הזכאי שהוא נוטל את שלו ועם החייב שמוציאין גולה מתחת ידו⁹.

(מז כ): צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּתְּחִיחַ וְיִרְשֶׁתְּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:
עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה צדק צדק תרדוף צדק המקבל מצדק¹⁰ תרדוף כשתשפוט צדק
בבית דין שלך וכענין שכתוב (שמות מז מז) תפול עליהם אימתה ופחד אימתה ה"א אחרונה
שבשם המקבלת מפחד.

וכן תמצא בספר הבהיר (עה) מאי צדק צדק תרי זימני אמר ליה דכתיב (שמואל ב' כב
יג) מננה נגדו צדק ראשון צדק ממש זו שכינה שנאמר (ישעיה א כא) צדק ילין בה מאי צדק
שני זה צדק שהוא מפחיד הצדיקים והאי צדק הוי¹¹ כובע ישועה על ראשו ואין ראש אלא
אמת שנאמר (תהלים קיט קס) ראש דברך אמת ואין אמת כי אם שלום שנאמר (מלכים –
ב כ יט) אם שלום ואמת יהיה בימי עד כאן. ומטעם זה מצינו חכמי האמת שקורין לאדם

הגשמי העומד בין השוקיים, וע"כ נקרא יסוד והמעורר כנגדו, בעבור שכל כח עליון יורד שם, כן
המעורר כל כח האדם יורד שם. והעטרה הוא סוף הבנין למעלה, ע"כ כנגדו העטרה של מעורר הוא
סוף האדם.

⁹ עי' זהר (ח"ג רצב ע"א): ת"ח כד מתבסמא האי צדק ממשפט כדין אקרי צדקה ועלמא מתבסמא
בחסד ואתמליא מניה דכתיב (שם לג) אוהב צדקה ומשפט חסד יי' מלאה הארץ.

תרגום: בא וראה כשזה הצדק מתמתק מהמשפט, אז הוא נקרא צדקה, ואז העולם נמתק בחסד
ומתמלא ממנו. שנאמר "אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ".

¹⁰ עי' זהר (ח"ג רעד ע"ב): פקודא בתר דא לדון בסייף לדון בחנק לדון בדין סקילה לדון בדין שריפה
לדון בסייף למאן לסמאל הה"ד כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד חרב דקב"ה י' רישא דחרבא
ו' גופא דחרבא ה"א ה"א תרין פיפיות דילה צדק צדק תרדוף חתכין תרין דינין דינא מפי ב"ד דלעילא
ודינא מפי ב"ד דלתתא ומהכא אשתמודע אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד שנתן לו רשות מלמעלה
נרתקא דחרבא אדנ"י תמן אשתכח דינא בק"ש יהו"ה חרבא דקב"ה עלה אתמר רוממות אל בגרונו
וחרב פיפיות בידם בצדיק חי עלמין כליל ח"י ברכאן דביה אדנ"י שפתי תפתח ופי ביה עאל חרבא
בנרתיקה וחמת המלך שככה ומתחברין תרין שמהן יאהדונה.

תרגום: מצוה אחר זו לדון בסייף לדון בחנק לדון בדין סקילה לדון בדין שרפה לדון בסייף למי
לסמאל זהו שכתוב כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד. חרב של הקדוש ברוך הוא י' ראש
החרב ו' גוף החרב ה"א ה"א שתי פיפיות שלה צדק צדק תרדוף חותכים שני דינים דין מפי בית דין
שלמעלה ודין מפי בית דין של מטה ומכאן נודע (חולין ז ע"ב) אין אדם נוקף אצבעו מלמטה עד
שנתנת לו רשות מלמעלה. נרתיק של החרב אדנ"י שם נמצא דין בקריאת שמע יהו"ה חרב של
הקדוש ברוך הוא עליה נאמר רוממות אל בגרונו וחרב פיפיות בידם בצדיק חי העולמים כולל ח"י
ברכות שבו אדני שפתי תפתח ופי בו נכנסת החרב בנרתיקה וחמת המלך שככה ומתחברים שני
שמות יאהדונה"י.

¹¹ צדקה או לא, לאו, ומאי טעם, כדכתיב (שם נ"ט יז) וילבש צדקה כשריון, וצדק הוי (נוסף בבהיר).

המתנייר הבא להסכות תחת כנפי השכינה נר צדק¹²:

¹² עי' זהר (ח"ג יד ע"א): אמר רבי אלעזר הא תנינן גיורא כד אתגזר ועייל תחות גדפי דשכינתא אקרי גר צדק ולא יתיר גר צדק ודאי זכי למיעל בההוא כתר דצדק. תרגום: אמר רבי אלעזר הרי שנינו כשג' נמול ונכנס תחת כנפי השכינה, הוא נקרא גר צדק, ולא יותר. גר צדק ודאי זוכה להיכנס לאותו כתר של צדק. עי' הערה 13. ועי' זהר (ח"א צה ע"ב): פתח רבי אבא ואמר (ישעיה ה א) אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו וגו' ויעזקה ויסקלהו וגו' הני קראי אית לאסתכלא בהו אמאי כתיב שירה תוכחה מבעי ליה לידידי לדודי מבעי ליה כמה דכתיב שירת דודי כרם היה לידידי בקרן בן שמן אסתכלנא בכל אורייתא ולא אשכחנא אתרא דאקרי קרן בן שמן אלא הני קראי הא אוקמוה חברייא בכמה גוונין וכלהו שפיר והכי הוא אבל אשירה נא לידידי דא יצחק דהוה ידיד ואקרי ידיד עד לא יפוק לעלמא אמאי ידיד דתנינן רחימו סגי הוה ליה לקב"ה ביה דלא אתעביד עד דלא אתגזר אברהם אבוה ואקרי שלים ואתוסף ליה ה"א לאשלמותא וכן לשרה האי ה"א אתיהיבת ולוה (ליה) הכא אית לאסתכלא ה' לשרה שפיר אבל לאברהם אמאי ה"א ולא יו"ד י' מבעי ליה דהא הוא דכר הוה אלא רזא עלאה (הוה) [הוא] סתים בגוון אברהם סליק לעילא ונטיל רזא מה"א עלאה דאיהו עלמא דדכורא ה"א עלאה וה"א תתאה האי תליא בדכורא והאי בנוקבא ודאי ובגין כך אברהם סליק בה"א דלעילא ושרה נחתת בה"א דלתתא. תרגום: פתח רבי אבא ואמר, "אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו וגו', ויעזקה ויסקלהו וגו'". בפסוקים הללו יש להתבונן, למה כתוב שירה, היה צריך להיות תוכחה. "לידידי", היה צריך להיות לדודי, כמו שכתוב "שירת דודי". "כרם היה לידידי בקרן בן שמן", הסתכלתי בכל התורה ולא מצאתי מקום שנקרא קרן בן שמן, אלא את הפסוקים הללו החברים בארו בכמה צורות, והכל יפה וכך זה, אבל "אשירה נא לידידי", זה יצחק, שהיה ידיד, ונקרא ידיד טרם שיצא לעולם. למה ידיד, ששנינו, אהבה רבה היתה לקדוש ברוך הוא בו שלא נעשה טרם שנמול אברהם אביו ונקרא שלם, ונוספה לו ה"א להשלימו, וכן לשרה הרי נתנה לה ה"א הזאת. כאן יש להתבונן, ה' לשרה זה יפה, אבל לאברהם למה ה"א ולא יו"ד, היה צריך לכתוב יו"ד, שהרי הוא היה זכר. אלא סוד עליון היה (הוא) סתים אצלנו, אברהם עלה למעלה ונטל סוד מה"א העליונה שהיא העולם של הזכר, ה"א העליונה וה"א התחתונה, זו תלויה בזכר וזו ודאי בנקבה. ולכן אברהם עלה בה"א שלמעלה, ושרה ירדה בה"א שלמטה.

¹³ עי' זהר (ח"א דף צג ע"א): (ותנא מאי קא חמא קרא דלא אקרי אברהם עד השתא אלא הכי אוקימנא דעד השתא לא אתגזר וכד אתגזר אתחבר עאל) [נ"א תא חזי קב"ה לא קרא ליה לאברהם אברהם עד השתא מאי טעמא אלא הכי אוקימנא דעד השתא לא אתגזר וכד אתגזר אתחבר ביה האי ה"א ושריא ביה] בהאי ה' ושכינתא שריא ביה וכדין אקרי אברהם והיינו דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותאנא בה' בראם ותנא באברהם מאי קאמרי אלא דא חסד ודא שכינתא וכלא נחית כחדא ולא קשיא מלה והאי והאי הוי.

תרגום: (ולמדנו, מה ראה הכתוב שלא נקרא אברהם עד עתה, נ"א בא וראה, הקדוש ברוך הוא לא קרא לאברהם אברהם עד עתה, ולמה, אלא כך בארנו, שעד עתה לא נמול, וכשנמול, התחברה בו ה"א הזו ושרתה בו). אלא כך בארנו, שעד עכשיו לא נמול, וכשנמול, התחבר לה"א הזו והשכינה שרתה בו, ואז נקרא אברהם. והיינו מה שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ושנינו בה' בראם, ושנינו באברהם. מה אומרים, אלא זה חסד זהו השכינה, והכל יורד יחד, והדבר לא קשה, וזה וזה היה.

ועי' שם (צו ע"א): רחימו סגי הוה ליה לקב"ה ביה דלא אתעביד עד דלא אתגזר אברהם אבוה ואקרי שלים ואתוסף ליה ה"א לאשלמותא וכן לשרה האי ה"א אתיהיבת לה הכא אית לאסתכלא ה' לשרה שפיר אבל לאברהם אמאי ה"א ולא יו"ד י' מבעי ליה דהא הוא דכר הוה אלא רזא עלאה הוה (ד"א הוא) סתים בגוון אברהם סליק לעילא ונטיל רזא מה"א עלאה דאיהו עלמא דדכורא ה"א עלאה וה"א תתאה האי תליא בדכורא והאי בנוקבא ודאי ובגין כך אברהם סליק בה"א דלעילא ושרה נחתת בה"א דלתתא.

תו דכתיב (בראשית טו ה) כה יהיה זרעך ותנא זרעך ממשי דהוה שארי למיעל בהאי קיים ומאן דשארי למיעל בהאי קיים עאל ובגיני כך גיורא דאתגזר גר צדק אקרי בגין דלא אתא מגזעא קדישא דאתגזרו ועל דא מאן דעאל בהאי שמייה כהאי אברהם בגין כך כתיב ביה כה יהיה זרעך ממשי ואתמסר ליה ה"א ואי לאו דאתמסר ה"א לשרה הוה ליה לאברהם לאוליד לתתא כמה דהאי כ"ה אולידת לתתא.

בתר דאתמסרת ה"א לשרה אתחברו תרין הה"ן כחדא ואולידו לעילא ומאי דנפק מנייהו הוא יו"ד בגיני כך יו"ד את רישא דיצחק דכר מכאן שארי דכורא לאתפשטא ועל דא כתיב (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא בכי יצחק אוליד לעילא דכתיב (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב יעקב אשלים כלא ואי תימא וכי אברהם בהאי אתאחיד ולא יתיר והא כתיב (שם) חסד לאברהם אלא חולקא דיליה כך הוא בגין דעביד חסד עם בני עלמא אבל לאולדא הכא אחיד ומהכא שריא ועל דא לא אתגזר אברהם אלא בן תשעים ותשע שנה ורזא דמלה הא אתיידע ואוקימנא במתניתא דילן. תרגום: אהבה רבה היתה לקדוש ברוך הוא בו שלא נעשה טרם שנמול אברהם אביו ונקרא שלם,

למען תחיה לעולם הבא בצדק עליון שהוא האור הגדול הצפון לצדיקים וירשת את הארץ בצדק תחתון שבארץ ישראל כנגדו ואל הכוונה הזו אמר שלמה (משלי כא כא) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד באורו שאם ירדוף האדם אחר מדת הדין הכלול מן הרחמים הנקראת חסד ה' ימצא צדק עליון שהוא היי העוה"ב¹⁴ זהו ימצא חיים צדקה וכבוד וזה מבואר.

(יז ב): כי ימצא בקרבך באחד שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך איש או אשה אשר יעשה את הרע בעיני ה' אלהיך לעבר בריתו:

עי' רמב"ן: ועל דרך האמת – יתכן כי הזכיר באחד שעריך¹⁶¹⁵ בעבור שאמר לעבור בריתו, והיא התועבה הנעשית בישראל¹⁷, יודיע הכתוב הברית, בארץ הברית, אבל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז, וכבר הזכרתי הענין הזה (ויקרא יח כה)¹⁸:

ונוספה לו ה"א להשלימו, וכן לשרה הרי נתנה לה ה"א הזאת. כאן יש להתבונן, ה' לשרה זה יפה, אבל לאברהם למה ה"א ולא יו"ד, היה צריך לכתוב יו"ד, שהרי הוא היה זכר. אלא סוד עליון היה (הוא) סתום אצלנו, אברהם עלה למעלה ונטל סוד מה"א העליונה שהיא העולם של הזכר, ה"א העליונה וה"א התחתונה, זו תלויה בזכר וזו ודאי בנקבה. ולכן אברהם עלה בה"א שלמעלה, ושרה ירדה בה"א שלמטה.

עוד, שכתוב "כה יהיה זרעך", ולמדנו "זרעך", זרעך ממש, שהיה מתחיל להיכנס בברית הזו, ומי שמתחיל להיכנס בברית הזו, נכנס. ולכן הגר שמתגייר נקרא גר צדק, משום שלא בא מגזע קדוש שנמולו. ועל כן, מי שנכנס בזה, שמו כזה, אברהם. לכן כתוב בו "כה יהיה זרעך", זרעך ממש. ונמסר לו ה"א. ואם לא נמסרה ה"א לשרה, היה לו לאברהם להוליד למטה, כמו שהכ"ה הזו מולידה למטה. אחר שנמסרה לשרה ה"א, התחברו שתי הה"ן יחד והולידו למעלה, ומה שיצא מהם הוא יו"ד. לכן יו"ד אות הראש של יצחק, זכר. מכאן מתחיל הזכר להתפשט, ועל כן כתוב "כי ביצחק יקרא לך זרע", ביצחק ולא בך. יצחק הוליד למעלה, שכתוב "תתן אמת ליעקב", ויעקב השלים הכל. ואם תאמר, וכי אברהם נאחז בזה ולא יותר, והרי כתוב "חסד לאברהם". אלא חלקו כך הוא, משום שעשה חסד עם בני העולם, אבל כדי להוליד, הוא אחוז כאן ומכאן מתחיל, ועל כן לא נמול אברהם אלא בן תשעים ותשע שנה, וסוד הדבר הרי ידוע, ובארנוהו במשנתנו.

¹⁴ היינו בינה, כנ"ל בהערה 10.

¹⁵ עי' ר' בחיי כו טו ש"שעריך" היא שער התפילה, ועי' לקמן פרשת כי תבא הערה 16, זה השער לה'.

¹⁶ עי' תיקו"ז כז ע"ב): ואית תרעא דצדיקיא דלא מתפתחא אלא לצדיקיא הה"ד זה השער לה' צדיקים יבואו בו (תהלים קיח כ) והאי איהו תרעא דצדיק ח"י עלמין דאתמר ביה ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם (תהלים לז כה) וכען בגלותא אתמר ביה הצדיק אבד (ישעיה נז ה) מאי אבד אבד למטרוניתא ואתמר ביה (ישעיה יט ה) ונהר יחרב ויבש יחרב בבית ראשון ויבש בבית שני ובגין דלית ליה מדליה עניין צווחין בח"י ברכאן דצלותא לגבי ח"י עלמין והא אסתלק מתמן נביעו וברכאן (נ"א דכל ברכאן) ולית מאן דיהיב לון ותרעין אחרנין סתימין ותרעא דצדיק חרבה ויבשה כמה דעני חרב ויבש ורזא דמלה יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותרעה היבשה (בראשית א ט) תרגום: ויש שער של צדיקים, שלא נפתח אלא לצדיקים, זהו שכתוב "זה השער ליהו"ה לצדיקים יבאו בו". וזהו השער של צדיק ח"י העולמים, שנאמר בו "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם", וכעת בגלות נאמר בו "הצדיק אבד". מה זה "אבד", אבד למלכה, ונאמר בו "ונהר יחרב ויבש", יחרב בבית ראשון, ויבש בבית שני. ומשום שאין לו משלו, העניים צועקים בח"י ברכות התפלה אל ח"י העולמים, והרי הסתלק משם הנביעה וברכות (של כל הברכות), ואין מי שיתן להם, והשערים האחרים סתומים, ושער הצדיק חרב ויבש, כמו שעני חרב ויבש, וסוד הדבר "יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותרעה היבשה".

¹⁷ התועבה היא לשון של ביאות אסורות (ויקרא יח כב, כ יג, דברים כד ד) או עבו"ז (דברים ז כו, יג טו, יז ד).

¹⁸ עי' זהר (ח"ג דף קט ע"א): מארי מתיבתאן באומאה עליכו לא תעדו מני עד דאתקין קרבנין לקב"ה דשכינתא איהי קרבן ליי' בכל אבר ואבר דמלכא בחבורא שלים בדכר ונוקבא בכל אברים דאינון מנהון ברישא עיינין בעיינין אודנין לגבי אודנין חוטמא בחוטמא אנפין באנפין פומא בפומא כגון וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו ובדא הוה מחיה הילד והכי ידין דמלכא עם ידין דמטרוניתא גופא בגופא בכל אברים דיליה קרבנא שלים דב"נ בלא אתתא פלגו גופא איהי ושכינתא לא שריא עליה הכי (ס"א כד) קב"ה לאו איהו בקורבנא עם שכינתא בכל ישראל דאינון אנשי מדות דאינון אברים דילה עלת העלות לא שריא תמן וכאלו לא הוה קב"ה חד בתר דלאו איהו עם שכינתא ובחוצה לארץ דשכינתא מרחקא מן בעלה אתמר כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה בגין

(יז ג): וְיִלְךָ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה – מה שהוסיף ואמר "אשר לא צויתי" כלפי שצוה אותנו בשמירת ברית¹⁹. ויאמר הכתוב (פסוק ב) אשר עשה את הרע לעבור הברית של סיני,

דלית תמן קרבנין בחוצה לארץ ולזמנא דקב"ה מתקרב עם שכינתיה אתקיים ביה האי קרא ביום ההוא יהיה יי' אחד ושמו אחד ועלת העלות שריא עלייהו תרגום: בעלי השיבות בשבועה עליכם אל תזוזו ממני עד שאתקין קרבנות לקדוש ברוך הוא שהשכינה היא קרבן לה' בכל אבר ואיבר של המלך בחבור שלם בזכר ונקבה בכל האיברים שהם מהם בראש עיניים בעינים אזנים לגבי אזנים חוטם בחוטם פנים בפנים פה בפה כגון "וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו" ובזה היה מחיה את הילד וכך ידי המלך עם ידי המלכה גוף בגוף בכל איבריו קרבן שלם שאדם בלי אשה הוא חצי גוף ואין השכינה שורה עליו. כך (כאשר) הקדוש ברוך הוא הוא איננו בקרבה עם השכינה בכל ישראל שהם אנשי מדות שהם האיברים שלה עילת העילות לא שורה שם וכאלו לא היה הקדוש ברוך הוא אחד מאחר שהוא אינו עם שכינתו. ובחוצה לארץ שהשכינה מרוחקת מבעלה נאמר כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה משום שאין שם קרבנות בחוצה לארץ. ובזמן שהקדוש ברוך הוא יתקרב עם שכינתו יתקיים בו הפסוק הזה "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" ועילת העילות שורה עליהם.

עי' זהר (ח"ב דף עט ע"ב): אמר רבי יוסי (נ"א יצחק) הואיל ואתינא להאי מה הוא הגדתי היום ליהו"ה אלהיך ליהו"ה אלהינו מבעי ליה אמר ליה רבי שמעון וכי האי בלחודוי הוא והא כתיב (שם ח ז) כי יהו"ה אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגו' (שם ז טז) אשר יהו"ה אלהיך נותן לך (שם ד כד) כי יהו"ה אלהיך אש אוכלה הוא וכלהו הכי.

אלא הכי תנינן כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה מאי טעמא משום דזרעא קדישא לארעא קדישא סלקא ושכינתא באתרה יתבא והאי בהאי תליא ומשה לא קאמר אלהיך אלא לאיננו דהוה זמינן למיעאל לארעא קדישא ולקבלא אפי שכינתא ומה דלא אמר אלהינו משום דהא משה לא זכה למיעאל לארעא ובגיני כך אלהיך ודאי בכל אתר משום דאיננו הוה זמינן למיעאל תמן

תרגום: אמר רבי יוסי (יצחק) הואיל ובאנו לזה מה זה הגדתי היום לה' אלהיך היה צריך להיות לה' אלהינו אמר לו רבי שמעון וכי זה בלבדו הוא והרי כתוב כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגו' אשר ה' אלהיך נותן לך כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא וכולם כך.

אלא כך שנינו כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה למה משום שהזרע הקדוש עולה לארץ הקדושה ושכינה יושבת במקומה וזה תלוי בזה ומשה לא אמר אלהיך אלא לאותם שהיו עתידים להיכנס לארץ הקדושה ולקבל פני שכינה ומה שלא אמר אלהינו משום שהרי משה לא זכה להכנס לארץ ולכן אלהיך ודאי בכל מקום משום שהם היו עתידים להכנס לשם.

¹⁹ עי' תיקו"ז (ק"ב ע"ב): אמר רבי שמעון ווי לון לאיננו דמניחין לאשתדלא באורייתא דאתמר בה ולקח גם מעץ החיים ובפקודין דילה דאיננו איבא דאילנא דאתמר ביה (בראשית ג כב) ואכל וחי לעולם ואזלין בתר אלין דמפתי לון מסטרא דנחש הקדמוני דאמרי לון השתדלון במלאכיא דממנן על ככביא ושמשא וסיהרא ועל אלין דממנן על רוחין ושדין למיהוי כאלהי"ם יודעי טוב ורע ועלייהו אתמר כה אמר ה' למזבחים ולמקטרים לכבבים ולמזלות ולשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר לא צויתי ודא איהו דמני קודשא בריך הוא לאדם ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וגו' ויש"ו חייבא בהאי הוה משתדל ודור אנוש ודור המבול ודור הפלגה וקודשא בריך הוא אעקר לון מעלמא דין ומעלמא דאתי ודא איהו (בראשית ב יז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות מות בעלמא דין ותמות בעלמא דאתי וחובא דא גרים חורבן בי מקדשא וגלות ישראל בין אומין דעלמא ואתקטילו מנייהו. תרגום: אמר רבי שמעון אוי להם לאותם שמניחים מלעסק בתורה שנאמר בה ולקח גם מעץ החיים ובמצוותיה שהן פרי האילן שנאמר בו ואכל וחי לעולם והולכים אחר אלו שמפתים אותם מצד הנחש הקדמוני שאומרים להם השתדלו במלאכים שממונים על הכוכבים והשמש והלבנה ועל אלו שממונים על רוחות ושדים להיות כאלהי"ם ידעי טוב ורע ועליהם נאמר כה אמר יהו"ה למזבחים ולמקטרים לכבבים ולמזלות ולשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר לא צויתי וזהו שצוה הקדוש ברוך הוא את האדם ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וגו' ובלעם הרשע היה מתעסק עם זה ודור אנוש ודור המבול ודור הפלגה והקדוש ברוך הוא עקר אותם מהעולם הזה ומהעולם הבא וזהו כי ביום אכלך ממנו מות תמות מות בעולם הזה ותמות בעולם הבא והחטא הזה גרם את חרבן בית המקדש וגלות ישראל בין אומות העולם ונהרגו מהם.

ועי' זהר (ח"א לה ע"ב): רבי יהודה שאיל לרבי שמעון הא דתנינן אדם הראשון מושך בערלתו הוה מאי הוא א"ל דפריש ברית קדש מאתריה (ומחולקיה) ודאי מושך בערלה הוה ושבק ברית קדש ודבק בערלה ואתפתה במלה דנחש ומפרי העץ דא אתתא לא תאכל ממנו בגין דכתיב (משלי ה ה) רגליה

שכתוב (שמות י"ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את ברית²⁰. והברית הזאת הוא מדת יום ומדת לילה²¹. ובאור זה אף על פי שצויתיו בקרבן התמיד לעשות שני כבשים

יורדות מות שאול צעדיה יתמוכו ובהאי הוי פרי דהא באחרא לא הוי פרי כי ביום אכלך ממנו מות תמות בגין דאילנא דמותא הוי כדקאמרן דכתיב רגליה יורדות מות.

תרגום: רבי יהודה שאל את רבי שמעון, מה זה ששנינו, אדם הראשון היה מושך בערלתו. אמר לו, שהפריד ברית קודש ממקומו ומחלקו, ודאי שהיה מושך בערלה. ועזב ברית קודש ודבק בערלה והתפתה בדבר הנחש. "ומפרי העץ" זו אשה, "לא תאכל ממנו" בגלל שכתוב "רגליה יורדות מות שאול צעדיה יתמכו". ובה היה פרי, שהרי באחר לא היה פרי, "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", בגלל זה עץ המות היה, כמו שאמרנו שכתוב "רגליה יורדות מות".

²⁰ עי' זהר (ח"ב מ ע"א): אמר רבי שמעון מצת כתיב כמה דאת דאמר (יחזקאל א א) מראת אלהים ולמה אתקרי מצת דינא קדישא דינא דאתאחדא בשמא קדישא דינא דלא הוה תקיפא כל ההוא זמנא בגווייהו דישאל דהא קיימא סיהרא בפגימותא ועל דקיימא סיהרא בפגימותא (דברים טז ג) לחם עני כתיב.

מאי טעמא קיימא בפגימותא בגין דלא אתפרעו ולא אתגליא האי את קדישא גזירין הוו ולא אתפרעו אימתי אתפרעו בשעתא דכתיב (שמות טו כה) שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו ואף על גב דאוקימנא האי קרא במלה אחרא כלא הוה ויאות.

ואי תימא דבימי יהושע אתפרעו לאו הכי אלא אינון דכתיב (יהושע ה ה) וכל העם הילודים במדבר בדרך וגו' בתר דאתפרעו אמר קודשא בריך הוא בקדמיתא אכלתון מצות דקיימא סיהרא בפגימותא ואקרי לחם עני מכאן ולהלאה האי לחם מאתר אחרא להוי מאי הוה דכתיב (שמות טז ד) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים לא מן סיהרא כההוא זמנא אלא מן השמים ממש כמה דכתיב (בראשית כז כח) ויתן לך האלהים מטל השמים.

וישראל קדישין נטרין אינון יומין דעאלו תחות גדפוי דשכינתא ונטרין ההוא נהמא דאתיא מסטרהא ועל דא כתיב (שמות כג טו) את חג המצות תשמר וגו' וכתיב ושמרתם את המצות מהו ושמרתם את המצות כמה דאת אמר (שם י"ט ה) ושמרתם את בריתי וכלא בחד דרגא סלקא ואתאחד תרגום: אמר רבי שמעון מצת כתוב כמו שנאמר מראת אלהים ולמה נקראו מצת דין קדוש דין שנאחז בשם הקדוש דין שלא היה קשה כל אותו זמן בתוך ישראל שהרי הלבנה עומדת בפגימתה ועל שעומדת הלבנה בפגימתה כתוב לחם עני.

למה עומדת בפגימתה משום שלא נפרעו ולא התגלה אות הקדוש הזה מהולים היו ולא נפרעו מתי נפרעו בשעה שכתוב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו ואף על גב שבארנו פסוק זה בדבר אחר הכל היה וראוי.

ואם תאמר שנפרעו בימי יהושע לא כך אלא אותם שכתוב וכל העם הילודים במדבר בדרך וגו' אחר שנפרעו אמר הקדוש ברוך הוא בהתחלה אכלתם מצות כשעמדה הלבנה בפגימתה ונקרא לחם עני מכאן והלאה לחם זה יהיה ממקום אחר מה הוא שכתוב הנני ממטיר לכם לחם מן השמים לא מהלבנה כמו אותו זמן אלא מן השמים ממש כמו שכתוב ויתן לך האלהים מטל השמים. וישאל הקדושים שומרים אותם ימים שנכנסו תחת כנפי השכינה ושומרים אותו לחם שבא מצדה ועל זה כתוב את חג המצות תשמר וגו' וכתוב ושמרתם את המצות מה זה ושמרתם את המצות כמו שנאמר ושמרתם את בריתי והכל בדרגה אחת עולה ונאחז.

עי' ר' בחיי דברים יז ג.

²¹ עי' שושן סודות (אות רסג): סוד כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לא תענית הוא: והטעם כי המקבל תענית בלילה נראה כמקצץ בנטיעות, שהרי קבל עליו מדת לילה ולא מדת יום, ולכן צריך לקבל אותה מבעוד יום, כדי לקבל עליו מדת יום ומדת לילה.

עי' זהר (ח"א יב ע"א): פקודא רביעאה למנדע דיהו"ה הוא האלהים כמה דאת אמר (דברים ד לט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי יהו"ה הוא האלהים ולא תכללא שמא דאלהים בשמא דיהו"ה למנדע דאינון חד ולית בהו פרודא והיינו רזא דכתיב (בראשית א יז) יהי מארת ברקיע השמים להאיר על הארץ למהוי תרין שמהן חד בלא פרודא כלל לאתכללא מארת חסר בשמא [דשמים] (דשמא) ונ"א דרשים דאינון חד ולית בהו פרודא נהורא אוכמא ובהורא (בההיא) חיוורא לית בהו פרודא וכלא חד ודא הוא עננא חוורא [דיממא] (דימא) ועננא דאשתא בליליא (מה שאחז"ל) מדת יום ומדת לילה ולא תתקן דא בלא לאנהרא כמה דאתמר (בראשית א טו) להאיר על הארץ ודא חובא דההוא נחש קדמאא חבר לתתא ואתפרש לעילא ובגין כך גרם מה דגרם לעלמא בגין דאצטריך לאפרשא לתתא ולחברא לעילא ונהורא אוכמא אצטריך לאתאחדא לעילא בחבורא חדא ולא תאחדא לבתר באוכלוסהא דחודהא ולאפרשא לה מסטרא בישא ועם כל דא אצטריך למנדע דאלהים יהו"ה כלא חד בלא פרודא יהו"ה הוא האלהים וכד ינדע בר נש דכלא חד ולא ישוי פרודא אפילו ההיא סטרא אחרא יסתלק מעל עלמא ולא אתמשך לתתא.

תרגום: מצוה רביעית: לדעת שה' הוא האלהים, כמו שנאמר "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים", ושיכלל השם של אלהים בשם של הו"ה, לדעת שהם אחד ואין בהם פרוד. והיינו סוד הכתוב "יהי מארת ברקיע השמים להאיר על הארץ", שיהיו שני השמות אחד בלי פירוד כלל,

האחד בבקר והאחד בערב, והם כנגד מדת יום ומדת לילה המשפיעים אורה וכה בשני המאורות, שהם השמש והירח, לא צויתי לעבוד לשמש ולירח והבן זה²².

(יז טו): שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל ליתן עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה שום תשים עליך מלך ידוע כחו של מלך מה הוא כי הוא רגל רביעי במרכבה הנקרא מלכות כי הכתרים²³ עם המכריע הם שלשה אבות המרכבה והמלכות הוא הרביעי²⁴ וכנגדו מלך ישראל והמלכות נקרא צדק²⁶ ופסוק מלא הוא (ישעיה לב א) הן לצדק ימלך מלך והוא שנאמר עליו (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה כי היא האבן המשלמת הבנין ומאסו בה הבונים²⁷ הם האבות שכל העולם נבנה

שיכלל מארת חסר בשם של שמים (שָׁרְשׁוּם) שהם אחד, ואין בהם פרוד. אור שחור באור לבן אין בהם פרוד, והכל [דבר] אחד, וזהו ענן הלבן של היום וענן של אש בלילה, מדת יום ומדת לילה. ויתתקנו זה עם זה להאיר, כמו שנאמר "להאיר על הארץ". וזהו החטא של אותו הנחש הקדמוני, שחיבר למטה והפריד למעלה, ולכן גרם מה שגרם לעולם, משום שצריך להפריד למטה ולחבר למעלה. ואור שחור צריך להאחז למעלה בחיבור אחד, ולהאחז אחר כך בהמוניה של יחודה ולהפריד אותה מן הצד הרע. ועם כל זה, צריך לדעת שאלהים ה' הכל אחד בלי פרוד. ה' הוא האלהים. וכשידע אדם שהכל אחד ולא ישים פירוד, אפילו אותו הצד האחר יסתלק מן העולם ולא ימשך למטה.

²² עי' דברי רבינו בראשית א יח ודברינו שם.

²³ עי' רבינו בשמות לג יג שהם חסד ורחמים.

²⁴ עי' זהר (ח"א דף קנ ע"א): והנה יה"ה נצב עליו (ויאמר) עליה דיעקב למהוי כלא רתיכא קדישא מינא ושמאלא ויעקב בגוייהו כנסת ישראל לאתקשרא בינייהו ה"ד אני יה"ה אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק מנלן דיעקב באמצעיתא משמע דכתיב אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק (הארץ) ולא כתיב אלהי יצחק אביך דכיון דאתקשר ביה באברהם אשתכח דאיהו באמצעיתא ולבתר הארץ אשר אתה שוכב עליה הא כלא רתיכא חדא קדישא והכא חמא דיהוי שלימו דאבהן.

תרגום: "והנה ה' נצב עליו" (ויאמר) על יעקב שהכל יהיה מרכבה קדושה ימין ושמאל ויעקב בתוכם כנסת ישראל להקשר ביניהם. זהו שכתוב "אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק". מנין לנו שיעקב באמצע ממשמע שכתוב "אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק" (הארץ) ולא כתוב אלהי יצחק אביך. שכיון שנקשר עם אברהם נמצא שהוא באמצע. ואחר כך "הארץ אשר אתה שוכב עליה" הנה הכל מרכבה קדושה אחת וכאן הוא ראה שיהיה שלמות האבות.

²⁵ עי' זהר (ח"א דף רמח ע"ב): רבי יהודה פתח וקרא ואמר (בראשית מט לג) ויכל יעקב לצוות את בניו וגו' ויכל יעקב לצוות את בניו לצוות לברך מבעי ליה אלא דפקיד לון לגבי שכנתא לאתקשרא בהדה תו דפקיד לון על עסקי מערתא דהיא קריבא לגן עדן דתמן הוא אדם הראשון קבור תא חזי ההוא אתר אקרי קרית ארבע מאי טעמא בגין דתמן אתקברו ארבע זוגות אדם וחיה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולא היה קושיא הכא דתנינן אבהן אינון רתיכא קדישא ורתיכא לאו פחות מארבע ותנינן קב"ה אחבר למלכא דוד בהדייהו ואתעבידו רתיכא שלימתא הדא הוא דכתיב (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים וגו' דדוד מלכא אתחבר למהוי רתיכא שלימתא בהדייהו.

תרגום: רבי יהודה פתח פסוק ואמר "ויכל יעקב לצוות את בניו" וגו'. "ויכל יעקב לצוות את בניו" לצוות היה צריך [לכתוב] לברך. אלא שצוה אותם אל השכינה להתקשר אליה. עוד שצוה אותם על עסקי המערה שהיא קרובה לגן עדן ששם קבור אדם הראשון. בא וראה אותו מקום נקרא קרית ארבע. למה משום ששם נקברו ארבעה זוגות אדם וחיה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולא היה יסורין כן קושיא ששינוי האבות הם מרכבה קדושה ומרכבה לא פחות מארבעה ושינוי שהקדוש ברוך הוא חבר את דוד המלך עמהם ונעשו מרכבה שלימה זהו שכתוב "אבן מאסו הבונים" וגו' שדוד המלך התחבר להיות מרכבה שלימה עמהם.

²⁶ עי' תיקו"ז יט ע"א): צדק מלכותא קדישא.

²⁷ עי' זו"ח מג ע"ד: ת"ח קב"ה וכנסת ישראל איקרון אחד וכד כנסת ישראל בגלותא לא איקרי אחד ועל דא מחצית השקל דהוא עשר גרה רזא דיו"ד בעי לאמשכא ולאנהרא באתרא דפגים. ודא הוא כופר נפשו ודאי דהא נפש וא"ו איהי בע דינא במאי אתכפרא ואסתליק דינא בההוא מחצית השקל ודא איהו טוב דאנהר ליה וכד מתדבקין תרוויהו כחדא טוב ונפש כדן אקרי שקל הקדש ואיתער כסף ימינא דמלכא לגבי תרומת ה'.

תרגום: בא וראה הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל נקראים אחד וכשנסת ישראל בגלות אינם נקראים אחד ועל כן מחצית השקל שהוא עשר גרה הסוד של יו"ד צריך להמשיך ולהאיר למקום שפגם

וזהו כפר נפשו ודאי שהרי נפש וא"ו היא בית דין כמה מתכפר ומסתלק הדין במחצית השקל ההיא וזהו הטוב שמאיר לה וכשנדבקים שניהם יחד טוב ונפש אזי נקרא שקל הקדש ומתעורר כסף ימין

מהם שכל אחד ואחד לקח מדרתו למעלה ממנה ולכך בא דוד ולקחה לחלקו והיתה לראש פנה כי היא האבן הראשה והפנה הרביעית ואף על פי שמלך למעלה מן המלכות²⁸ מצינו במקומות שהמלכות נקרא מלך והוא שכתוב (ישעיה מד ו) מלך ישראל וגואלו ה' צבאות וכן (תהלים קמה א) ארוממך אלוהי המלך על המלכות נאמר וזהו לשון ארוממך וזהו שנכתב אלוהי מלא בוא²⁹ ותמצא בספר יצירה (פ"א מ"ג³⁰) פנה עשירית וחתמו בו העשרה וא"כ מוכרח הוא למנות בישראל מלך ובלבד שתהיה לשם שמים לכוונת המצוה³¹ וזה מבואר ולשון שום תשים היה יכול לומר תמנה או תקים אבל הוא מלשון סם ובא לרמוז כי המלך הוא סם חיים כי הוא כלול מן הכל וזהו לשון שום תשים והכל לפי הכוונה ששואלין אותו:

(יז יט): וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם:

המלך אל תרומת ה'.

ועי' זהר (ח"ב דף קנח ע"א): ובגין דא י' דא לזמנין איהי תחותיה לזמנין על רישיה לזמנין באמצעייתא על רישיה יה"ה (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה ודא (שמות כז כ) להעלות נר תמיד דאיהו י' על ה"ה מסטרא דמנרתא באמצעייתא מחצית השקל הדא הוא דכתיב (שמות ל יג) זה יתנו כגוונא דא הו"ה בסופא במשכנא כגוונא דא הו"ה חמש אמות ארך מסטרא דה' עלאה וה' אמות רחב מסטרא דה' תתאה ואמה ו' וחצי האמה י' וכלא אתרמיז באת ו'. תרגום: ומשום זה י' זו לפעמים היא תחתיו לפעמים על ראשו לפעמים באמצע על ראשו יה"ה אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה וזה (ויקרא כד) להעלת נר תמיד שהוא י' על ה"ה מצד המנורה באמצע מחצית השקל זהו שכתוב זה יתנו כמו זה הו"ה בסוף במשכן כמו זה הו"ה חמש אמות ארך מצד ה' העליונה וחמש אמות רחב מצד ה' התחתונה ואמה ו' וחצי האמה י' והכל נרמז באות ו'.

²⁸ עי' זהר (ח"ג ערה ע"ב): פקודא בתר דא לקבל בית דין הגדול עלייהו בינה מסטרא דגדולה אקרי אלהים בית דין הגדול רב בדינוי ורב בזכווי כגוונא דאתמר שום תשים עליך מלך בפקודא שום לעילא תשים לתתא הכי לקבל עליה ב"ד רברבא אע"ג דקביל עליה ב"ד זעירא בית דין זעירא בית דין של שלשה מסטרא דשכינתא תתאה ב"ד רברבא מאלין סנהדרי גדולה. תרגום: מצוה אחר זו לקבל בית דין הגדול עליהם בינה מצד הגדולה נקראת אלהים בין דין הגדול גדול בדינוי וגדול בזכויותיו כמו שנאמר שום תשים עליך מלך במצוה שום למעלה תשים למטה כך לקבל עליו בית דין הגדול אף על גב שקיבל עליו בית דין הקטן בין דין הקטן בית דין של שלשה מצד השכינה התחתונה בין דין הגדול מאלו סנהדרין גדולה.

²⁹ עי' זהר (ח"א קצג ע"ב): רבי אלעזר פתח ואמר (תהלים יח מז) חי יה"ה וברוך צורי וירום אלוהי ישעי אלוהי כתיב בוי"ו האי קרא אית לאסתכלא ביה חי יה"ה דא חי צדיקא יסודא דעלמא דאקרי חי דעלמין וברוך צורי דא הוא דכתיב (שם קמד א) ברוך יה"ה צורי ודא עלמא דאתקיים עליה צדיקא דא וירום ישעי וירום דא עלמא עלאה אלוהי בוא"ו דא שמים כמה דאת אמר (שם קטו טז) השמים שמים ליה"ה.

תרגום: רבי אלעזר פתח ואמר, "חי ה' וברוך צורי וירום אלוהי ישעי". אלוהי כתוב בוי"ו. הפסוק הזה יש להתבונן בו, "חי ה'", זה חי, צדיק יסוד העולם שנקרא חי העולמים. "וברוך צורי", זהו שכתוב "ברוך ה' צורי", וזה העולם שמתקיים על הצדיק הזה. "וירום אלוהי ישעי". "וירום", זה העולם העליון, "אלוהי" בוא"ו זה שמים, כמו שנאמר "השמים שמים לה".

³⁰ עי' מדרש הנעלם (ג ע"א): א"ר יהודה, בג' דברים ברא הקב"ה את עולמו, בספר וספר וספור, כנגדם בחכמה בתבונה ובדעת, בחכמה, דכתיב ה' בחכמה וגו' [יסד ארץ כונן שמים בתבונה], בדעת דכתיב בדעתו תהומות נבקעו, עכ"ל. ועי' ס"י (פ"א מ"ג) בירר שלש אותיות מן הפשוטות בסוד שלש אמות אמ"ש, וקבעם בשמו הגדול, וחתם בהם ששה קצוות. חמש חתם רום ופנה למעלה וחתמו ביה"ה, שש חתם תחת ופנה למטה וחתמו בה"ו, שבע חתם מזרח ופנה לפניו וחתמו בוי"ה, שמונה חתם מערב ופנה לאחוריו וחתמו בוה"י, תשע חתם דרום ופנה לימינו וחתמו בוי"ה, עשר חתם צפון ופנה לשמאלו וחתמו בהו"י.

³¹ עי' תיקר"ז סז ע"א): ועוד שכינתא איהי מצות העמדת מלכא הה"ד (דברים יז טו) שום תשים עליך מלך וכביכול כל זמנא דלית שכינתא באתרהא לית מלכא ובגין דשכינתא איהי מלכות על בר נש אתמר ביה שום תשים עליך מלך למהוי ישראל בה כלהו בני מלכים דלית מלך בלא מלכות. תרגום: ועוד שכינה היא מצות העמדת מלך, זהו שכתוב "שום תשים עליך מלך". וכביכול כל זמן שאין שכינה במקומה, אין מלך. ומשום ששכינה היא מלכות על אדם, נאמר בו "שום תשים עליך מלך", להיות ישראל בה, כולם בני מלכים, שאין מלך בלי מלכות.

עי' רמב"ן: והיתה עמו – ועל דרך האמת והיתה עמו התורה עצמה תהיה עמו כדרך וה' נתן חכמה לשלמה³² (מ"א ה כו) ואומר וישב שלמה על כסא ה' למלך³³ (דה"א כט כג):

(יח ב): וְנִחַלְתָּה לֹא יִהְיֶה לּוֹ בְקָרְבֵי אָחִיו ה' הוּא נִחַלְתּוֹ בְּאֲשֶׁר דָּבַר לוֹ:
עי' ר' בחיי: ונחלה לא יהיה לו זו נחלת שאר עממין כלומר נחלת שאר עמים והם קיני קנזי וקדמוני בקרב אחיו זה נחלת חמשה כלומר חמשה אחיו שהרי בני לאה ששה היו ולוי חמשה אחים מאב ואם היו לו ה' הוא נחלתו כי הוא היה עשירי בבנים ממטה למעלה וכמו שהזכרתי בפרשת ויקח קרח ולכך אמר ה' הוא נחלתו ומוזה נתן לו המעשר³⁴.

(יח ה): כִּי בּוֹ בָחַר ה' אֱלֹהֵיךָ מִכָּל שְׂבָטֵיךָ לְעֹמֹד לְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים:
עי' ר' בחיי: לעמוד לשרת למדך הכתוב שאין שרות אלא בעמידה והזכיר בשם ה' והיא מדת הדין³⁵ כלשון (שמות כ כא) אזכיר את שמי³⁶ (דברים יב יא) לשכן שמו שם וכן דעת

³² עי' זהר (ח"א קמט ע"ב): דבר אחר (בראשית כח יב) והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו במאן בהוא ראשו דהוא סלם דכד אסתלק ראשו מניה סלם אתכפיא וסלקין כלהו ממנו וכד אתחבר ראשו בהוא סלם אסתלק וכלהו ממנו נחתין וכלא חד מלה כתיב (מ"א ג ה) נראה יה"ה אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך ואי תימא הכא בחלום וכי מה רשו אית ליה לחלום בהאי אלא הכא אתכליל דרגא בדרגא דרגא עלאה בדרגא תתאה בגין דעד כען שלמה לא הוה שלים כיון דאשתלים כתיב (מלכים א' ה כו) ויהו"ה נתן חכמה לשלמה וכתוב (שם י) ותרב חכמת שלמה דקיימא סיהרא באשלמותא ובי מקדשא יתבני וכדין הוה חמי שלמה עינא בעינא חכמתא ולא אצטרך לחלמא

תרגום: דבר אחר, "והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו", במי, באותו ראש של אותו סולם, שכאשר ראשו מסתלק ממנו, הסולם נכנע ועולים כל הממונים, וכשמתחבר ראשו באותו סולם, מתעלה וכל הממונים יורדים, והכל דבר אחד. כתוב "נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך". ואם תאמר, כאן בחלום, וכי איזו רשות יש לחלום בזה. אלא כאן נכללת דרגה בדרגה, הדרגה העליונה עם הדרגה התחתונה, משום שעד עכשיו שלמה לא היה שלם, כיון שנשלם, כתוב "וה' נתן חכמה לשלמה", וכתוב "ותרב חכמת שלמה", שעמדה הלבנה בשלמותה, ובית המקדש נבנה, ואז היה רואה שלמה את החכמה עין בעין, ולא הצטרך לחלום.

ועי' רמב"ן בראשית כד א.

³³ עי' זהר (ח"א רמג ע"א): תא חזי כתיב (מ"א י יח) ויעש המלך שלמה כסא שן גדול כרסייא דשלמה עבד ליה כגוונא דלעילא וכל דיוקנין (דהכא) ודלעילא עבד הכא ועל דא כתיב (דה"א כט כג) וישב שלמה על כסא יהו"ה למלך מלך ומלהו סתימא הוא וכן (מ"א ב יב) ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכון מלכותו מאד דקיימא סיהרא באשלמותא.

תרגום: בא וראה, כתוב "ויעש המלך שלמה כסא שן גדול". הכסא של שלמה עשה אותו כדוגמא שלמעלה, וכל הצורות (של כאן) שלמעלה עשה כך. ועל זה כתוב "וישב שלמה על כסא ה' למלך". מלך דבר סתום הוא. וכן "ושלמה ישב על כסא דוד אביו ותכון מלכותו מאד", שעמדה הלבנה בשלמות.

³⁴ עי' תיקו"ז לא ע"ב): בראשית עלה אתמר ראשית מעשר דגנך (דברים יב יז) ודא מלכות דאיהו מעשר ואיהי עשירית לעשר ספירות ובגינה מעשרין ומוץ ותבן דאינון לבושין דחטה בהאי עלמא פטורין ממעשר ומאן דבעי לאפקא מעשר מחטה בעי לנקייה מן מוץ ותבן דאינון ח"ט ואשתארת איהי ה' נקיה בההוא זמנא יהא זריק בה טפה דאיהי יו"ד (ו"ד).

תרגום: בראשית, עליה נאמר "ראשית מעשר דגנך", וזו מלכות שהיא מעשר והיא עשירית לעשר ספירות, ובשבילה מעשרים. ומוץ ותבן שהם הלבושים של החטה בעולם הזה, פטורים ממעשר, ומי שרוצה להוציא מעשר מחטה, צריך לנקותו מן המוץ והתבן שהם ח"ט, והיא נשארת ה' נקיה, באותו זמן יהיה זורק בה טפה שהיא י' (ו"ד).

³⁵ עי' לעיל במדבר א נא.

³⁶ עי' תיקו"ז (לג ע"ב): והכי כד קראן ישראל כל חד וחד לקודשא בריך הוא בקריאת שמע או בצלותא או בכל פקודא אם שכינתא לאו איהי תמן לא נחית תמן ה"ד (שמות כ כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך ותרגם אנקלוס בכל אתר דאשרי שכינתו תמן וגו' דכד בר נש סליק שכינתא בפקודין דיליה לגבי קודשא בריך הוא קודשא בריך הוא נחית עליה בגינה

תרגום: וכך כשקוראים ישראל כל אחד ואחד לקדוש ברוך הוא בקריאת שמע או בתפלה או בכל מצוה, אם השכינה אינה שם, לא יורד לשם, זהו שכתוב "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך", ותרגם אונקלוס בכל מקום שאשרה את שכינתו שם וגו', שכשאדם מעלה את השכינה במצוות שלו לקדוש ברוך הוא, הקדוש ברוך הוא יורד עליו בשבילה.

אונקלוס בכל מקום שנזכר בהקב"ה שמי או שמו שתרגם אותו לשון שכינה ומכאן סמך שהיה כהן גדול מזכיר ביום הכפורים שם מ"ב אותיות כי היום רחמים בדין³⁷ וכן השם והבן זה כי השביעי מן השם המורה על הדין כבר הזכרתנו בתחלת פרישת אחרי מות ברמז (ויקרא טז ל) ומשם תבינהו ותמצא בפרשה זו תיבות כמנין תיבות ברכת מגן אברהם.

(יט ב): שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ:
 עי' ר' בחיי: וצריך שתשכיל בכאן בענין שש ערי מקלט לרוצה בשוגג כי הם כנגד ששה קצוות³⁸ כי השלש שהבדיל משה אין להם שלמות ולא תכלית במצוה אלא בשלש אלה שיצוה עתה לעשות בארץ כנען ותשלום המצוה שיהיו הערים שש כנגד שש קצוות לרמוז על חסדי השם בעולם הזה שיקלטהו הערים וכן נפשו לעוה"ב שיהיה לה חלק בששה קצוות העליונים ואף על פי שאין תשלום המצוה אלא בשש הבדיל משה השלש כנגד שלש אותיות על שם שהן חוזרין לשש כענין שכתוב בספר יצירה (פ"ד מט"ז) שלש אבנים בונות ששה בתים כי שש ערים אלו מקלט לנוף ובהם רמז לששה בתים שהן מקלט לנפש ועוד הבדיל משה שלש ערים כנגד המקומות שהנשמה נפרדת מהן ולכך עשה משה שלשה גבולים אלו לכפר על הנשמה הבאה משלשה מקומות העליונים שהוצבה משם ונפרדה מהם לפי שידעת כי עלוי הנשמה מן הגן לגן ומן הגן לעדן ומעדן לבינה³⁹ הכל אורח סלולה ורצועה ישרה וזהו

³⁷ עי' ספר הקנה (עמוד קסא): הבינה דנה את העולם בר"ה בדין ובל"כ ברחמים שר"ה הוא יום דין ברחמים ור"כ הוא יום רחמים בדין.

³⁸ עי' זהר (ח"ב קיד ע"ב): והאי איהו פקודא (חדא) להפריש ערי מקלט למאן דקטל בגין ההוא מצרי דקטלת במצרים דתמן הוה נחש הקדמוני וכל משרייתיה דהוה סחרין ליה וקטלת ליה בלא זמניה ולא דחלת מרודפין דיליה דבכמה אתרין רדפו אבתרך כמה נשין בנערותך דאינון נעמ"ה אגר"ת ליל"ת אוכמא וקודשא בריך הוא יהיב לך ערי מקלט לאשתזבא מנהון ואינון שערי תשובה. בגין דאת בן י"ה ברא דאבא ודאמא בתר דהדרת בה"א בתיובתא אסתלקת בבינה יה"ו אילנא דחיי ובגינה את זכי לאת ה' בגין דאעילת גרמך אבתרהא בתיובתא לאהדרא לה למרך ולסלקא לה מגלותא ולא לקבלא אנת אגרא.

תרגום: זוהי מצוה (מב) (אחת) להפריש ערי מקלט למי שהרג משום אותו המצרי שהרגת במצרים ששם היה נחש הקדמוני וכל מחנות שהיו מקיפים אותו והרגת אותו בלי זמנו ולא פחדת מהרודפים שלו שבכמה מקומות רדפו אחריו כמה נשים בנערותך שהן נעמ"ה אגר"ת ליל"ת שחורה והקדוש ברוך הוא נתן לך ערי מקלט להינצל מהן והם שערי תשובה.

משום שאתה בן יה בן של אבא ואמא אחר שחזרת בה"א בתשובה עלית לבינה יה"ו עץ החיים ובגללה זכית לאות ה' משום שהכנסת את עצמך אחריה בתשובה להחזירה לרבונך ולהעלותה מהגלות ולא שתקבל אתה שכר.

³⁹ עי' ספר הפליאה (&): ימות הרוצח כי למה ימות ולא ברשעו הרגו ואין כאן מחשבה רעה, ושש ערי מקלט שיהיו גם הם קולטות אשר לא הזיק ברציחה באחד מהם הם ו' קצות שלהם וענינו אבאר במקומו בעז"ה.

ועי' שער מאמרי רשב"י על הזהר הנ"ל: כבר הודעתך כי מרע"ה הוא גלגולו של הבל בן אדם הראשון והמצרי שהרג היה קין אחיו ולכן הרגו בשם המפורש של שם מ"ב. כדי להעלות נפשו ולתקנו בתוך הקדושה אמנם עדין לא היה ראוי לזה ולא נגמר זמנו להתקן. והרגו קודם הזמן הראוי לו ונמצא שהרגו שלא כדין אלא שהיה (ע"ג) בשוגג כי נתכוון לטובתו. והיה צריך לנוס אל ערי מקלט. ולכן ניתן לו מצוה זו של הפרשה ערי מקלט ליחשב לו כאילו נס אל ערי המקלט ונתכפר לו כמו שביארנו שם בפסוקים ההם ובפסוק ואשר לו צדה כו'.

³⁹ עי' זהר (ח"א דף כו ע"א): ונהר יוצא מעדן ודא ו' להשקות את הגן ונהר דא עמודא דאמצעיתא יוצא מעדן דא אמא עלאה להשקות את הגן דא שכינתא תתאה.

תרגום: "ונהר יוצא מעדן", זה ו', "להשקות את הגן". "ונהר" זה העמוד האמצעי. "יוצא מעדן" זו אמא העליונה. "להשקות את הגן" זו שכינה תחתונה.

עי' ספר הפליאה (עמוד תריז): ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן. נסתלק מן הפנים שאינם מאירים כי ה' שם, וישב בארץ נוד, שעמד במקומו קדמת עדן, הוא ת"ת ישראל, להיות בידו כל דבר בעולם השפל כי המליכוהו למלך על ו' קצוות.

ועי' ספר הקנה (עמוד רטו): בגן של עדן היא כנ"י והעדן הוא עדן העולם הוא ת"ת הנקרא עדן ודעת.

שכתוב (קהלת יב ז) והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה⁴⁰ היא הבינה ששם תכלית מנוחתה והוא שאמר דוד ע"ה (תהלים עג כד) בעצתך תנחמי בעוה"ז ואחר כבוד תקחני כלומר ואחר שתקחני כבוד הוא הגן העליון תקחני אתה ועם האלהים ידבר שהזכיר בראש המזמור אך טוב לישראל אלהים וע"ז אמר בכאן תכין לך הדרך תכין לך בעוה"ז הדרך לעוה"ב.

(יט ז): וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לְפָנֵי ה' לְפָנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּיָמֵם הָהֵם:

ע"י ר' בחיי: לפני ה' יהא דומה עליכם כשאתם עומדים לפני הכהנים והשופטים כאלו אתם עומדים לפני הש"י הוא שכתוב (תהלים פב א) בקרב אלהים ישפוט⁴¹ והיה לו לומר לפני ה' אלהים כמשפט כל הפרשה כולה וכן כל משנה תורה אבל טעם הדבר שאלו אמר כן הייתי מבין שכל בעלי הריב מישראל הצריכין לדון יצטרכו כלן ללכת משאר הערים לב"ד הגדול שבירושלים ולדון שם כי כן באור לפני ה' אלהיך כלשון (דברים יב יח) לפני ה' אלהיך תאכלנו ואין הדבר כן שהרי הוא אומר אשר יהיו בימים ההם ובבית דין שבכל שער ושער הכתוב מדבר ומפני זה לא היה אפשר לכתוב לפני ה' אלהיך והוצרך לכתוב לפני ה' לבאר שהשופט נקרא בשם המיוחד וזהו שאמר לפני ה' לפני הכהנים ולא אמר ולפני הכהנים כי כן מצינו הצדיקים והנביאים שהם נקראים בשם המיוחד וכענין שכתוב במשה (שמות לג ז) והיה כל מבקש ה' וכן המלאכים נקראים בתורה בשם המיוחד וכבר הזכרתי זה פעמים⁴².

(כ ט): וְהָיָה כָּל־לַת הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעַם וּפְקְדוֹ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעַם: ע"י ר' בחיי: ואם תשכיל בפרשה עוד תמצא בה ענין נסתר כי הבית והכרם והאשה הם רמזים לבנין אותיות השם המיוחד⁴³ ונטיעותיו⁴⁴ ובאור הכתוב מי האיש אשר בנה בית

⁴⁰ זהר (ח"א פא ע"א): ובמציעות גנתא אית עמודא חדא מרקמא בכל גוונין והוא רוח כד בעא לסלקא אתפשט תמן מההוא לבושא ונפשא אשתארת תמן בגופא ועאל גו ההוא עמודא (וסלקת) [וסליק] לעילא גו ההוא אתר דנפקת מיניה [כדכתיב (קהלת יב ז) והרוח תשוב וגו' ונטיל לה] מיכאל כהנא רבא ומקריב לה קרבן בוסמין קמי קודשא בריך הוא (ואתת) [ויתבא] תמן ומתעדנא בההוא צרורא דחיי (ישעיה סד ג) דעין לא ראתה אלה"ם זולתך וגו'

תרגום: ובאמצע הגן יש עמוד אחד מרוקם בכל הצבעים, וכשאותה הרוח רוצה לעלות, מתפשטת שם מהלבוש ההוא (והנפש נשארת שם בגוף) ונכנסת לתוך אותו העמוד, (ועולה) ועולה למעלה לתוך אותו המקום שיצאה ממנו, ככתוב "והרוח תשוב וגו'". ונטיל אותה מיכאל הכהן הגדול, ומקריב אותה קרבן בשמים לפני הקדוש ברוך הוא, (ובאה) וישבת שם, ומתעדנת באותו צרור החיים, ש"עין לא ראתה אלהים זולתך וגו'".

⁴¹ ע"י זהר (ח"ב ככג ע"א): אימתי מתברכא מניה בשעתא דאתקנו דינין דלתתא וכד דינין מתתקנין לתתא מתתקנין לעילא וכל תקונין דמלכא בחדוותא בשלימו דאינון שמא קדישא והוה כלא חד וכדין הוא שארי בגווייהו דכתיב (תהלים פב א) אלה"ם נצב בעדת אל בקרב אלה"ם ישפוט. תרגום: מתי היא מתברכת ממנו, בשעה שנתקנו דינים שלמטה. וכאשר הדינים נתקנים למטה נתקנים למעלה, וכל התיקונים של המלך בשמחה בשלימות, שהם שם הקדוש, והוה הכל א' ואז הוא שורה ביניהם דכתיב (תהלים פב א) אלה"ם נצב בעדת אל בקרב אלה"ם ישפוט.

⁴² ע"י בראשית יב ו שדבר דבוק למשהו נקרא על שמו. וע"י שמות ד כד.

⁴³ ע"י ז"ח (ג ע"ב): וע"כ כדי שלא יטעה אדם, צוה בקרבנות ואמר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה'. וכי תזבחו זבח תודה לה'. וכי תזבחו זבח שלמים לה'. ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'. הכל לה'. ולא נאמר לאלקים. מ"ט. א"ר אבהו, שם זה הוא משותף, שהמלאכים נקראו אלקים, בני אדם נקראו אלקים, הדיינים נקראו אלקים, ואין אנו יודעים למי מהם זובח, לכך צריך להזכיר השם המיוחד לבדו.

⁴⁴ ע"י תיקר"ז קלה ע"ב ז"ל: כל מאן דנטיל מלכות בלא ט' ספירן איהו מקצץ בנטיעון, וכל מאן דנטיל ט' ספירן בלא מלכות איהו כופר בעיקר.

וע"י זהר (ח"א רסב ע"א): ות"ח ישראל כד עבדו עגלא ואפרישו ברכאן מהאי הר חרב דאפרישו מניה וא"ו וקציצו בנטיעות באינון נטיעון מה כתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. ההוא

השם ולא הנכו ליחדו כראוי ושלא להפרידו ילך וישוב לביתו פן תפגע בו מדת הדין במלחמה ואיש אחר יבא ויתעטף בטליתו ויחנך את בית ה' וכן הכרם בנטיעותיו שלא הללו אלא שהשוה קדושת מטה לשל מעלה וכן האשה המאורסה לישראל שלא לקחה כלומר שלא הדביקה למעלה אלא שהפרידה ויספו עוד לומר מי האיש הירא ורך הלבב מעברות שבידו.

(כא א): כי ימצא חלל באדמה אשר ה' אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הפקה:

עי' ר' בחיי: וע"ד הקבלה ענין עגלה ערופה היו מקריבין אותה למדת הדין הקשה שלא תהא מתוחה כנגדו ושלא תשלוט בנו⁴⁵ ומה שהיה מן העורף ירמוז לענין קושי בענין (דברים

עדי עלאה תפלין דרישא ודרעי דשוויין ביד כהה אעדיאו מנהון. עי' אריכות בלש"ו הקד"ש שער ז' פרק ו' אות ד' וה'.

ובתמצית להבין ההבדל בין כופר בעיקר למקצץ בנטיעות היא כך וזה תמצית דברי הלש"ו אות ד': מידת המלכות היא גילוי ית' בכל המציאות והנהגת עולמות ב"ע. דהיינו על ידי יחוד המאציל א"ס (עי' ט' ספירות דאצילות) במלכות. וזוהי מהותו הפנימית של האמונה, ההשכלה שהנהגה העליונה יש לה שייכות ויחוד עם התחתונים, וכלול בזה גם החיוב המעשי של האדם בכל התורה כולה. אמנם זה גופא אינו תכלית הבריאה, התכלית האמיתית היא שלבסוף הכל יהיה כלול בא"ס (כלומר שאין התכלית שנחיה חיים ארציים לאור האמונה אלא שנחיה את הידוע ע"פ אמונה עצמה וכפי שיהיה לע"ל). לכן מי שמשמש במלכות לצורכו, דהיינו שעושה פעולה לשם המלכות בלבד לקשרה למטה ללא כוונת יחוד למעלה (כ"ש כאשר כוונתו ח"ו להפרידה בזדון לבו מהספירות העליונות) כמו שהיה בדור הפלגה וכעין זה הוא בקבלה מעשית (כלומר לשנות את הבריאה התחתונה על ידי הניצול של כללי ההנהגה הקיימים וכאילו מודיע בזה שאין הש"ת מתייחד עם עולמו ורק הניח הנהגות אלו הפקר לכל דורש), שהוא מקצץ בנטיעות (שכן מראה שאין שורש הא"ס מיוחד במלכותו ויש כאן נטיעה המנותקת משרשה).

ואם אינו מאמין שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, על אף שמאמין שהוא המציא הכל יש מאין, רק חושב שסילק השגחתו מהתחתונים, והכל נעשה כיום בטבע ובמקרה או מכח זולתו ח"ו, הוא קרוי כופר בעיקר (שכן לשיטתו אין מלכות ה' בארץ ח"ו וכאילו אומר שיש ט' דאצילות ואין להם מלכות להתייחד עמה). ונקרא כך, מכיוון שרק דרך המלכות יש לנו חיבור לא"ס.

וזה תמצית אות ה': והנה דור הפלגה הפליגו בעוון זה, שכן המה עשו בכוונה ובמרד בכדי שיתקיים הפגם לדורות עולם. ומהות חטאם, שהם רצו בקיומו התמידי של הסט"א, וידעו שהסט"א אינו יכול להיות קיים אלא מכח הארת מלכות דאצילות, לכן רצו לבנות מגדל עם כוונת מיוחדות לעניין זה, להמשיך באופן תמידי את עיקר השפע מהמלכות דאצילות ובכך חשבו להשליט את הזו"ן דסט"א על כל העולם. ועל אף שמצד א' כוונתם היתה טובה יותר מכוונת עובדי ע"ז, שכן הם כוונו להמשיך את עיקר השפע מהמלכות דאצילות והבינו שאין לסט"א מעצמו מאומה, אבל זה גופא חסרונם, שכל עי"ז מרחיקים את עצמם מהיכל ה', וכל מחשבתם בסט"א, ואילו אנשי דור הפלגה באו ליכנס בהיכל המלך על מנת לכבשו. דבר זה לא נתפרש בתורה מכיוון ש"כבוד אלקים הסתר דבר", כי מה שהם כוונו לבטל הוא עיקר הכוונה בקריאת שמע דהיינו לייחד את המלכות דאצילות (שם אדנ"י והשם אלקים המתפשט בבי"ע) בז"א דאצילות. והוא עניין הכתוב בהם שאמרו "ונעשה לנו שם", שהם רצו להפריד את השם, הרי הוא המלכות, ממקורו - הרי הוא ז"א ולהפכו להיות "לנו", ובכך לקצץ בנטיעות.

אמנם מש"כ שרצו לקחת את השם אלקים דקדושה לעצמם, וליטול את המלכות דאצילות להשתמש בכחותיה כחפצם, זה היה על ידי השפעת שמות ושימוש בשמות הקדושים, והיה על ידי קבלה מעשית. וכל זה טמון בכח במלכות דאצילות ובשמות אלקים ואדנ"י אשר בה, היוצאים ומסתעפים משם הוי"ה. (וגם היום המשתמש בשמות לצורכו הוא מעין חטא דור הפלגה).

⁴⁵ עי' זהר (ח"א רי ע"ב): תא חזי כתיב בהו במצרים (ירמיה מו כ) עגלה יפיפה מצרים ורזא דעגלה דא הוו ישראל תחות שלטניה כמה זמנין וכמה שנין ובגין דזמינין ישראל לשלטאה לבתר עלה אתרמיז לון השתא עגלות רבי אלעזר אמר רמז רמז ליה יוסף ליעקב על עגלה ערופה דהא בההוא פרקא אתפרש מניה ואוקמוה עגלה ערופה דאיהי אתיא על דאשתכח קטולא ולא אתיידע מאן קטיל ליה ובגין דלא ישלטון על ארעא רוחין בישיין דלא אצטריכו יהבין האי עגלה לתקונא בגין דלא ישתמודעון לגביה ולא ישלטו עלייהו

תא חזי כל בני נשא כלהו עברין על ידא דמלאך המות בר מהאי דאקדימו ליה בני נשא עד לא ימטי זמנא לשלטאה ביה וליטול רשו דהא לא שליט בבר נש עד דנטיל רשו ובגין כך אית ליה דינא לשלטאה על ההוא אתר כמה [דאת אמר] (דברים כא א) (דלא נודע מי הכהו הכי נמי אית ליה דינא דלא אתיידע בגין לקטרגא על ההוא אתר ועל דא (שם ג) ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר וגו' בגין

לא כזו) ואת ערפך הקשה ועל שם שהפך השם יתעלה אלינו עורף ולא פנים כשאיירע ענין כזה בארץ הקדושה וזהו שאמר עגלת בקר והוסיף בקר על שם שפניה פני שור מהשמאל ושם נעשה לפעמים השמאל ימין והימין שמאל לא עבד בה ולא משכה בעול אבל היא מושכת עול על אחרים ומלת והורידו שימשיכוה אל נחל איתן וערפו שם שיעשוה רפה מלשון (בראשית מט כד) משם רועה אבן ישראל⁴⁶.

את העגלה בנחל לטבול אותה במים הנקראין נחלי אל והן המדות⁴⁷. וקרא הכתוב את ההרוג חלל מלשון חלול לפי שהוא חלול מן הנפש שהיתה בו ועוד מלשון חולין שחללו רוח הטומאה מחוץ לעיר בשדה והו שאמר נופל בשדה ועל שם שהחלל הזה כבר היה וחזר חלילה ונתגלגל בו לאור באור החיים אשר על פני האדמה וזהו שאמר חלל באדמה ולא אמר בארץ.

ועבודה זו ע"י בני לוי היתה כי כן ראוי לפי שעל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע למטה ולמעלה⁴⁸.

לאעברא דיניה דההוא אתר ולאנתקנא דלא ישלוט ביה מקטרגא ולאשתזבא מניה תרגום: בא וראה, כתוב במצרים "עגלה יפיה מצרים". והסוד של העגלה הזו היו ישראל תחת שלטונה כמה פעמים וכמה שנים. ומשום שישאל עתידים אחר כך לשלוט עליה, נרמז להם כאן עגלות. רבי אלעזר אמר, רמז רמז יוסף ליעקב על עגלה ערופה, שהרי באותו פרק נפרד ממנו. ובארוה, עגלה ערופה, שהיא באה על שנמצא הרוג ולא נודע מי הרג אותו, וכדי שלא ישלטו על הארץ רוחות רעות שאינן צריכות, נותנים את העגלה הזו לתיקון, כדי שלא יתוודעו אליו ולא ישלטו עליהם. בא וראה, כל בני האדם, כולם עוברים על ידי מלאך המות, פרט לזה, שהקדימו אותו בני אדם טרם הגיע זמנו לשלוט בו וליטול רשות, שהרי אין שולט באדם עד שנוטל רשות. ולכן יש לו דין לשלוט על אותו מקום, כמו שנאמר "לא נודע מי הכה". גם כך יש לו דין שלא נודע כדי לקטרג על אותו מקום, ועל כן "ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר" וגו', כדי להעביר דינו של המקום ההוא, ולהיתקן שלא ישלוט בו המקטרג ולהנצל ממנו.

ועי' תיקור' (נד ע"א): ועוד שכינתא תתאה איהי עגלה ערופה ומסטרטא דפרה שור ודא איהו (יחזקאל א י) ופני שור מהשמאל ומסטרטא דעגלה (ויקרא ט ב) עגל בן בקר לחטאת ופרה ודאי אתקריאת שכינתא עלאה כד נטלת מן גבורה ושכינתא תתאה עגלה כד נטילת מניה תרגום: ועוד שכינה תחתונה היא עגלה ערופה, ומצד של פרה, שור, וזהו "ופני שור מהשמאל". ומצד של עגלה, "עגל בן בקר לחטאת". ופרה ודאי נקראת שכינה עליונה כשנוטלת מגבורה, ושכינה תחתונה עגלה כשנוטלת ממנו.

⁴⁶ עי' זהר (ח"א רמו ע"ב): משם רועה אבן ישראל מתמן אתזן האי אבן ישראל אבן דא כנסת ישראל ועלה אמר דוד (תהלים קיח כב) אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה תרגום: "משם רועה אבן ישראל" משם נזונית אבן ישראל הזאת. "אבן" זו כנסת ישראל ועליה אמר דוד "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה".

⁴⁷ עי' ספר הבהיר קעד: כתיב (קהלת א ז) כל הנחלים הולכים אל הים מאי ניהו ים הוי אומר זה אתרוג ומנא לן דכל מדה ומדה מאלו השבעה אקרי נחל שנאמר (במדבר כא יט) וממתנה נחליאל אל תקרי נחליאל אלא נחלי אל.

⁴⁸ עי' זהר (ח"ג לט ע"א): רבי אבא אמר מאתר חד נפקו יין ושמן ומים (דבש וחלב) מים ושמן לימינא נטלי כהני ויירתי לון ושמן יתיר מכלא דאיהו חדוותא שירותא וסיומא דכתיב (שם קלג ב) כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן ויין לשמאלא ירתי ליואי לארמא קלא ולזמרא ולא לשתוק דהא חמרא לא שתיק לעלמין ושמן בחשאי הוא תדיר מה בין האי להאי אלא שמן דאיהו בחשאי בלחישו תדיר אתי מסטרטא דמחשבה דאיהו בלחישו תדיר ולא אשתמע והוא בחשאי ועל דא הוא מימינא ויין דאיהו לארמא קלא ולא שתיק לעלמין אתי מסטרטא דאימא וירתי ליואי לסטר שמאלא וקיימי לזמרא לארמא קלא וקיימי בדינא ובגין כך כתיב (דברים כא ה) ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע.

בגין כך כהנא כד ייעול למקדשא למפלח פולחנא אסיר ליה למשתי חמרא דהא עובדוי בחשאי אינן ובחשאי (ס"א אתחזי) אתאן ואתכוון (ס"א ובחשאי אתכוון במה דאתכוון) וזווג למאן דזווג ונגיד ברכאן לעלמין כלהו וכלא בחשאי (ועוד) דעובדוי כלהו ברזא וחמרא מגלי רזין הוא דהא כל עובדוי לארמא קלא קאים

תרגום: רבי אבא אמר ממקום אחד יצאו יין ושמן ומים (דבש וחלב), מים ושמן לימין, הכהנים נוטלים ויורשים אותם, ושמן יותר מהכל, שהוא שמחה בתחילה וסוף, שכתוב (שם קלג) כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן. ויין לשמאל יורשים הלויים, להרים קול ולזמר ולא לשתוק, שהרי יין לא שותק לעולמים, ושמן הוא תמיד בחשאי. מה בין זה לזה, אלא שמן שהוא בחשאי בלחש תמיד בא מצד המחשבה, שהיא תמיד בלחש ולא נשמעת והוא בחשאי, ועל כן הוא מימין, ויין שהוא

וזקני העיר ירחצו את ידיהם במי החסד שהם למעלה מעגלה זו כדי שלא תשלוט בהם מדת הדין.

(כא ז): וְעָנוּ וְאָמְרוּ יְדִינּוּ לֹא שִׁפְכָה (שִׁפְכוּ) אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:
עי' ר' בחיי: וענו הכהנים בלשון הקדש ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה והיתה תפלתן של הכהנים לשם המיוחד⁴⁹ שפדאנו ממצרים זהו שאמר כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן רשות למדת הדין הקשה שתשפוך דם נקי⁵⁰ ואז ונכפר להם הדם במדת הדין ומדת הרחמים.

להרים קול ולא שותק לעולמים בא מצד האם, ויורשים הלויים לצד השמאל, ועומדים לזמר להרים קול ועומדים בדין. ולכן כתוב (דברים כא) ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע. לכן כשכהן יכנס למקדש כדי לעבוד את העבודה, אסור לו לשתות יין, שהרי מעשיו הם בחשאי, ובחשאי (נראה) הם באים, ומתכוון (ובחשאי מתכוון במה שמתכוון) ומזווג את מי שמזווג, ונמשך ברכות לכל העולמות, והכל בחשאי. (ועוד) שכל מעשיו בסוד, ויין הוא מגלה רזים, שהרי כל מעשיו קיימים כדי להרים קול.

⁴⁹ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 43.

⁵⁰ עי' ז"ח (מד ע"ב): לא תרצח לקביל דרגא דהוד דאחיד בה אהרן ובג"כ לא תרצח בגין דכד קטלין ליה לב"נ ההוא זיוא והוד עילאה דעליה נטלין מניה הה"ד והודי נהפך עלי למשחית ובג"כ אזהיר לון קב"ה לבני נשא דההוא שופרא עילאה דיהב לון דלא יטלון ליה מנהון ואית נמי רזא דשלמא ובג"כ קאים אהרן לכפרא לנכסא נכסת קודשין ועל פומיה כפר לעמך ישראל אשר פדית. תרגום: לא תרצח (שם) כנגד דרגת ההוד שאחוז בה אהרן ומשום כך לא תרצח משום שכאשר הורגים את האדם נוטלים ממנו הזיו וההוד העליון ההוא שעליו זהו נאמר (דניאל י) והודי נהפך עלי למשחית ומשום כך הזהיר הקדוש ברוך הוא את בני האדם שאותו היפי העליון שנתן להם שלא יטלו אותו מהם ויש (והוא) גם סוד השלום ומשום כך עומד אהרן לכפר לשחט זבח קדשים ועל פיו (היה אומר) (דברים כ) כפר לעמך ישראל אשר פדית.